

УДК 378.016:78

ВЗАЄМОДІЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Костенко Л. В.

Стаття присвячена дослідженню проблеми інтегрування навчальних дисциплін у підготовці майбутніх учителів музики. Обґрунтовано необхідність удосконалення змісту та форм роботи в цьому напрямку. Підкреслено, що в умовах підготовки студентів до хормейстерської практики, інтегрування навчальних дисциплін диригентсько-хорового та вокального циклу набуває особливої значущості. Інтегративні процеси сприяють становленню системного мислення на основі усвідомленого засвоєння, осмислення системних знань і блокового збереження знань. Виокремлено та описано етапи та форми реалізації інтегрування навчальних дисциплін у процесі навчальної діяльності студентів.

Ключові слова: інтегрування, диригентсько-хорові дисципліни, схема ООД, блоково-паралельна система навчання, програмно-цільовий принцип.

Статья посвящена исследованию проблемы интегрирования учебных дисциплин в подготовке будущих учителей музыки. Обосновано необходимость совершенствования содержания и форм работы в этом направлении. Подчеркнуто, что в условиях подготовки студентов к хормейстерской практике, процесс интегрирования учебных дисциплин дирижерско-хорового и вокального цикла приобретает особую значимость. Интегративные процессы способствуют становлению системного мышления на основе осознанного усвоения, осмысления системных знаний, и блочно-сохранения знаний. Выделены и описаны этапы и формы реализации интегрирования учебных дисциплин в процессе учебной деятельности студентов.

Ключевые слова: интегрирование, дирижерско-хоровые дисциплины, схема ООД, блочно-параллельная система обучения, программно-целевой принцип.

The article investigates the problem of discipline integration in the training of future music teachers aside with the necessity of improving the content and forms of work in this direction. It is emphasized that training students for choir mastering practice, integrating conducting and choral disciplines is of particular importance. Integration contributes to the establishment of system understanding through deliberate learning, and reflecting and block storing the cognition. The article singles out and describes the implementation stages and forms of discipline integration in the students' training.

It is noted that the content of each individual discipline should be viewed as an integral part of the organic content of a specific profile specialist training, where function of a discipline is a crucial part in achieving the ultimate goal of learning.

It is claimed that the essential part of content organization is determination of the optimal sequence of study topics in a course. Besides, it is important to find out which place in conducting and choral disciplines every lesson takes, and what its educational goals and their accordance to educational objectives are.

The idea of the article is that the block-parallel system of education can facilitate the full assimilation of knowledge. Combining different units of conducting and choral disciplines into one block can also be very effective. This way the integration of disciplines is built by consistently increasing degree of association and their interaction.

Key words: integration, conducting and choral disciplines, OOD scheme, block-parallel system of training, target-oriented principle.

Постановка проблеми. Система загальної музичної освіти молоді висуває певні вимоги до багатогранності підготовки вчителя музики. Різносторонність музичного навчання та виховання студентів, його необхідність і існуючі умови реалізації не викликають сумніву. Проблема виникає тоді, коли йдеться про узгодженість, співвіднесення, єдність різних сторін професійної підготовки студентів.

Якщо розглянути музично-педагогічну освіту з позицій цілісного підходу, стає очевидним, що різносторонність спеціального навчання перетворюється на свою негативну протилежність – розрізненість, розкиданість, слабку кореляцію окремих навчальних дисциплін між собою. Цілком виправдане бажання кожного викладача більш глибоко проникнути в свою спеціальність, прагнення досягти найкращих успіхів студентів по своєму предмету, створює підґрунтя, з якого зростає роз'єднаність викладання.

Питання про те, яким же чином уникнути мозаїчності знань, умінь і навичок студентів з різнопрофільних музичних дисциплін особливо загострюються, коли його співвідносять з потребами шкільної практики або особливостями майбутньої професійної діяльності студентів.

Таким чином, подальше вдосконалення підготовки вчителів тісно пов'язане з вирішенням важливої проблеми сучасності – проблеми використання інтеграційних процесів у системі педагогічної освіти. Інтеграція є в даний час провідною тенденцією розвитку наукового знання, а характерною ознакою часу є створення самостійних наукових теорій на перетині двох і більше вже існуючих наук.

Теоретичний аналіз проблеми забезпечення цілісності системи навчання дає підставу стверджувати, що певні результати у напрямі інтеграції предметів у практиці вищої спеціальної освіти вже досягнуті. Науковий інтерес представляють праці А. Алексюка, М. Борисенка, О. Буздугана, С. Вітвицької, Н. Костюка, В. Лозової, В. Нагаєва, В. Семіченко, М. Фіцули, О. Штепи та інших учених, чії пошуки сприяють зміцненню теоретико-методичних засад викладання у ВНЗ. Не дивлячись на окремі наукові досягнення, в цілому проблема інтеграції навчальних дисциплін у професійній підготовці майбутніх учителів музики досліджується недостатньо.

Таким чином, спостерігається певне протиріччя. З одного боку, розвиток науки йде у напрямі зближення, взаємопроникнення окремих теорій; з іншого – ідея інтеграції до цих пір не знайшла належного віддзеркалення в системі музично-педагогічної освіти. Ця обставина вказує на необхідність вирішення проблеми щодо впровадження інтеграційних процесів у вишах, зокрема, питання взаємодії і синтезу навчальних диригентсько-хорових дисциплін як засобу вдосконалення підготовки майбутніх учителів музики до хормейстерської діяльності.

Мета статті: теоретичне обґрунтування та висвітлення досвіду використання взаємодії навчальних дисциплін у професійній підготовці майбутніх учителів музики (на прикладі вивчення диригентсько-хорових дисциплін).

Виклад основного матеріалу. Зміст підготовки студентів до майбутньої діяльності, повинен будуватися як комплексна цільова програма, орієнтована на кінцевий результат, а не бути простою сумою автономних дисциплін. Зміст кожної окремої дисципліни слід розглядати як органічну частину цілісного змісту всебічної підготовки фахівця певного профілю, де визначальне значення має функція тієї чи іншої навчальної дисципліни в досягненні кінцевої мети навчання.

Як відомо, дисциплінарна побудова навчального плану містить у собі певну небезпеку. Формування у студентів незалежних предметних знань утруднює користування ними в подальшій пізнавальній і професійній діяльності, яка вимагає від майбутніх фахівців уміння комплексно, інтегрально застосовувати знання, що отримані під час вивчення різних дисциплін.

Формування такого уміння – найважливіша мета всіх музичних дисциплін навчального плану і кожної дисципліни окремо. В той же час дисциплінарна структура змісту підготовки фахівців має і більше достоїнств. Вона краща, ніж інші, дозволяє формувати у студентів систему наукових і професійних знань-умінь, а також особові якості. Тому в межах дисциплінарної структури необхідно знаходити новітні педагогічні технології забезпечення системності у вивченні складних структур і явищ, методи науково обґрунтованої інтеграції змісту всіх диригентсько-хорових і всіх музичних дисциплін у цілісну систему змісту підготовки фахівців, націлену на кінцевий результат.

Визначення змісту кожної профільної дисципліни, за умови використання програмно-цільового методу (що, відповідно, передбачає обов'язковий облік педагогічних та психологічних вимог, визначення змісту й оптимальну послідовність їх вивчення), забезпечить їх інтеграцію в єдине органічне ціле. Переконливим

проявом зв'язку між предметами є застосування принципу тимчасової відповідності, тобто синхронізованого викладання певних розділів двох або декількох предметів ("диригування", "постановка голосу", "хоровий клас", "хорознавство"). Проте для студента важливо, виявлення причинно-наслідкових співвідношень, тобто – більш глибоке пізнання будь-яких явищ, що є змістом даного предмету (наприклад, "хоровий клас"), та вимагають пізнання їх причин або наслідків, що розглядаються в межах іншого предмету (наприклад, "диригування").

Необхідно зазначити, що оскільки навчальний матеріал є педагогічним засобом досягнення цілей навчання, тому в темі, або в цілому курсі дисципліни, що вивчається, має бути виявлений і представлений у формі, зручній для оперативного використання, той зміст, який дійсно необхідний для досягнення професійних компетенцій майбутнього вчителя музики – хормейстера.

Відбір і планування навчального матеріалу вимагають спеціального і дидактичного аналізу змісту, що досягається за допомогою графічних, матричних та інших методів. У результаті мають бути виділені: 1) основні поняття, закономірності, наслідки, що з них витікають і їх вживання; 2) матеріал за конкретною методологією курсу (знання про предмет і метод даної науки, схеми опису основних понять і положень курсу); 3) навчальний матеріал, що має світоглядне і мотиваційне значення. У цілому це означає побудову логіко-дидактичної структури курсу або теми.

Істотним моментом в організації змісту є визначення оптимальної послідовності вивчення тем курсу. Дуже важливо визначити, яке місце в системі навчальних диригентсько-хорових і вокальних предметів займає кожне заняття, які його дидактичні цілі, відповідність навчальним задачам. Тому перед розробкою методики проведення окремих занять по предметах диригентсько-хорового і вокального циклу, необхідно уточнити тему і мету кожного з них або блоку занять та визначити їх оптимальну послідовність.

Для того, щоб зміст навчальних предметів диригентсько-хорового циклу виконував управлінську та інтеграційну функції, в нього мають бути включені: 1) проблемні ситуації при освоєнні нових цільових видів хормейстерської діяльності (для забезпечення мотивації і розвитку творчих можливостей студентів); 2) теоретичні висновки, обґрунтування (пояснення і наочний опис методики виконання цільових видів діяльності / схеми ООД – орієнтовна основа діяльності / для забезпечення розуміння вживання різних прийомів у процесі репетиційної роботи з хором); 3) навчальні завдання, тобто система завдань з еталонами рішення для деяких із них (для формування на основі ООД теоретичних, дослідницьких і професійних компетенцій учителя – хормейстера, диригента хору).

Отже, якщо навчальний матеріал диригентсько-хорових дисциплін перетворити в систему вказівок і орієнтирів (у схему ООД), необхідних для науково вивіреного аналізу хорової партитури і проведення хорового практикуму, то студент буде мати можливість управляти своїми діями, а викладач – цілеспрямовано їх коректувати. На основі схеми ООД сформується власне ООД студента. Важливість цього формування визначається тим, що схема ООД забезпечить єдність знань з хороведення, диригентських і вокальних умінь, їх інтеграцію у процесі навчання.

Необхідно наголосити на те, що знання тоді засвоюються повноцінно, коли вони впорядковані, тобто закономірно пов'язані з іншими знаннями, і є частиною нової системи. В цьому може допомогти використання блоково-паралельної системи навчання, що дозволить, на основі тісних міжпредметних зв'язків, об'єднати в єдиний блок декілька розділів диригентсько-хорових і вокальних предметів. Зі всіх розділів, що увійшли до блоку, виокремлюють вузлові, фундаментальні питання (закономірності, правила). Таким чином, упродовж усього курсу навчання студенти неодноразово зіштовхуються з цим навчальним матеріалом, що приводить до автоматизму у вирішенні багатьох теоретичних і практичних завдань.

Відповідно до позначених питань, для кожної мети (теми) розробляється система занять за програмно-цільовим принципом, яка включає необхідні організаційні форми і методи: індивідуальні і групові заняття з "хорового диригування" – самопідготовка – тематичне семінарське заняття в класі "постановки голосу" – практикум у хоровому класі – навчальна екскурсія.

Наприклад, тема: "Форми та методи хорового розспівування". Первинне знайомство з даною темою, на рівні сприйняття інформації і її запам'ятовування,

відбувається паралельно на заняттях "постановки голосу" і "хорового класу". З метою формування у студентів стійкого пізнавального апарата визначається мінімальна кількість понять з даної теми, які обов'язково фіксуються в тезаурусі вокально-хорових понять студентів. Для самостійної роботи над теоретичним матеріалом заданої теми, викладач вокального класу пропонує студентів вокально-хорову методичну літературу, після вивчення якої проводиться групове заняття для забезпечення повноти, глибини і конкретності знань. Кожен учасник семінару готує декілька видів розспівувань по роботі над співацьким диханням, атакою звуку, вирівнюванням голосних, формуванням високої співацької позиції, розширенням діапазону голосу. Розучування розспівок зі всіма учасниками семінару і їх фіксація в робочому щоденнику, є обов'язковою умовою заняття.

На індивідуальних заняттях у класі "хорового диригування" питання з теми "Форми та методи хорового розспівування" закріплюються за допомогою підготовки розспівувань до хорової партитури, що вивчається. Заздалегідь визначають умови роботи з уявним хором, тобто тип хору (дитячий, жіночий або змішаний), основні принципи підбору вокально-хорових вправ: поступовість і послідовність, художня і вокальна повноцінність, усвідомленість і емоційність у процесі розучування. Підкреслюється важливість обліку вікових і вокальних можливостей учасників хору, їх досвіду в співацькій діяльності.

Паралельно знайомство й усвідомлення студентами блоку питань з організації і проведення розспівування хору, здійснюється з використанням методів пояснювально-ілюстративного викладу матеріалу на практичних заняттях хорового класу. В процесі репетиції, хормейстер пояснює і ілюструє принципи і методи розспівування хору, характер зв'язків і послідовностей між вправами.

Після узагальнення матеріалу з даної теми, в лекційному курсі "хорознавство", відбувається теоретичне засвоєння способів вживання розспівувань за зразком. Ускладнюються цілі і завдання семінарських занять, де теоретично обґрунтовуються всі принципи підбору вправ і методи їх вживання.

Засвоєння способів вживання знання розспівування хору за зразком, буде можливим і внаслідок організації навчальних екскурсій, як форми організації групових занять. За домовленістю керівників хорових класів, один колектив може відвідати репетицію іншого хорового колективу. "Екскурсантам" надається завдання спостерігати за ходом розспівування колективу, фіксувати послідовність і цілеспрямованість усього процесу, зауваження хормейстера і методи усунення недоліків. Після заняття обговорюється логіка побудови розспівування, прийоми постановки завдань для кожної вправи, її тривалість і темп проведення. Все фіксується в робочому щоденнику спостережень кожного студента.

Висновки. Таким чином, завдяки взаємодії навчальних дисциплін, студенти засвоюють не одиничні дії, а узагальнену схему ООД, що включає знання, необхідні для успішного планування і виконання дії, здійснення контролю та корекції. Як наслідок, на початок хорової та шкільної практики студенти опановують в достатньому об'ємі систематизовані теоретичні знання з теми, що вивчалась. Інтеграція навчальних дисциплін вибудовується шляхом послідовного підвищення міри об'єднання і взаємодії навчальних дисциплін, а саме: виділення загальних проблем, тем, розділів у викладанні різних дисциплін; взаємопроникнення окремих елементів навчальних дисциплін і їх часткове об'єднання та злиття двох або більше навчальних дисциплін в одну.

Література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів / А. М. Алексюк. – Київ : Либідь, 1998. – 558 с.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.